

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտերծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

ստեղծել և տարածել նյութը ցանկացած մեդիայով կամ կոդով
մեղմելով կամ օգտագործել անհատական նպատակներով

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ս. Խ. Շ. Ս.

Շ. Ս. Խ. Շ.

Պրոֆեսորներ բոլոր յեղեցների, միացե՛ք

ՀՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՑԱՆԱԶԻԳ ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԱՅԻՆԻ 1891 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԻՊԱՐԻ
Յ ԳԾԱՆԻ ՀՐԱՑԱՆԸ ԽՆԱՄԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

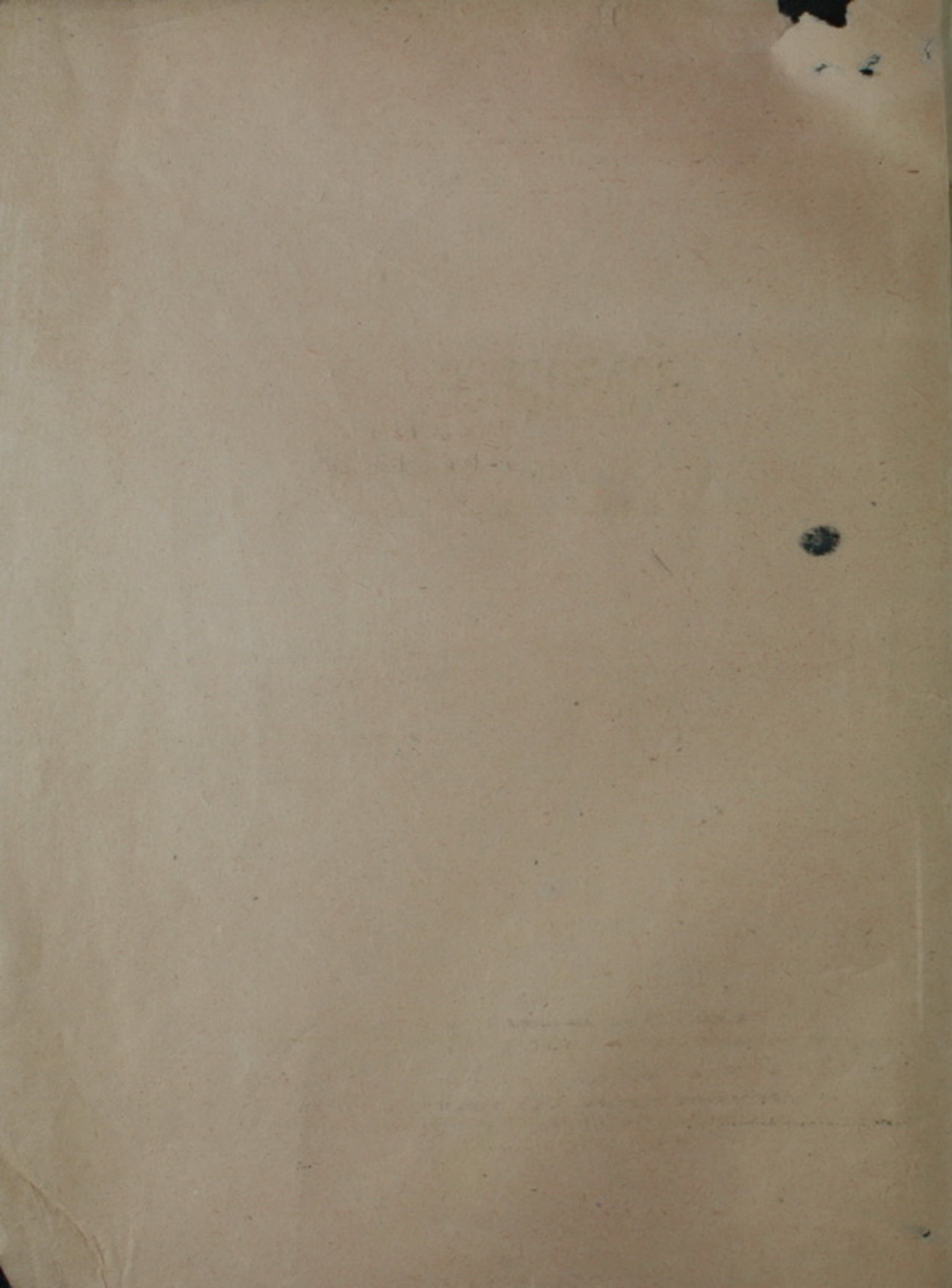
Ղեկավարող և Որանիյններսումի նախկին հրածգական զրու-
րոցի հրատարակությունից, Կ. Կ. Բանակի Հրածգական Հանձ-
նաժողովի խմբագրությամբ:

Թարգմ. Մ. Տ. - ՅԱՎՀԱՆՆԵՍՅԱՆ

№ 7

Կովկասյան Կարմրագրոց Բանակի Թարգմա. Հեղ. Խորհրդին կից
Հայկական Խմբագրական. Հրատարակչական Կոլեգիա

ՅԵՐԵՎԱՆ - 1924

Ս. Խ. Հ. Մ.

Հ. Ս. Խ. Հ.

Պրովեսարներ բոլոր յեկեղեցիքի, սիպսե՛ք

ՀՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀՐԱՑԱՆԱԶԻԳ ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԱՅԻՆԻ 1891 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԻՊԱՐԻ
3 ԳԾԱՆԻ ՀՐԱՑԱՆԸ ԽՆԱՄԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Վերամշակված և Որանիյննրաումի նախկին հրածգական դրու-
րոցի հրատարակությունից, Կ. Կ. Բանակի Հրածգական Հանձ-
նաժողովի խմբագրությամբ:

Թարգմ. Մ. Տ. - ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԻՍՅԱՆ

№ 7

Կովկասյան Կաթմրագրոց Բանակի Ռազմա Հեղ. Խորհրդին կից
Հայկական Խմբագրական-Հրատարակչական Կոլլեգիա

ՅԵՐԵՎԱՆ - 1924

ԲԱՆՎՈՐ, ՊԱՏՎԻՐ ՀՐԱՑԱՆԴ ԻԲՐԵՎ ԲԱՐԵԿԱՄ.
ՆՐԱ ՄԵՋՆ Ե ՄՈՒՐՃԻ ՅԵՎ ՄԱՆԳԱՂԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ.

Հրացանաձիգն առանց հրացանի մի-
յնիմույնն ե, ինչ վոր ատաղձագործն ա-
ռանց կացինի, ինչ վոր հնցողն առանց
մանգաղի, ինչ վոր յերկրագործն առանց
գութանի, ինչ վոր ձիավորն առանց ձիու:

Սիրի՛ր, ափսոսի՛ր յեւ պահպանի՛ր
հրացանն աչքիդ լույսից եւ ավելի: Նա քե՛զ
եւ, րո ընկերոջն եւ վտանգից կազատի:

Սիրիր, ափսոսիր և պահպանիր հրա-
ցանդ և միշտ մաքուր ու սարքին պահիր.
ապա թե վոչ նա քեզ կը մատնի և՛ մար-
տուժ, և՛ պահակուժ, և՛ վարժական հրա-
ցանաձգության միջոցին և կյանքիդ հա-
մար վտանգավոր բոլեյին:

(Հաճե. Ռազմ.-Հեղ. Խորհրդի հրա-
ման № 2413, 1921 թվ.)

Պերագանց և գիտակից հրացանաձիգ մշակելու ա-
մենագլխավոր պայմաններից մեկն է հանգիստանում հրա-
ցանաձգի ծանոթությունը հրացանի բոլոր հատկանիշ-
ներին և առանձնահատկություններին:

Հրացանն իր կառուցվածքով քնքուշ է, փխրուն և
նույնիսկ քմահաճ. իսկ անփույթ և կոպիտ վարվեցո-
ղությանը նրանով է պատասխանում, վոր ել չի ուզում
յենթարկվել տիրոջը և լավագույն դեպքում, գնդակը
բաց է թողնում, բայց ուղարկում է վոչ այնտեղ, ուր
տերն է ուզում, իսկ ամենավատ դեպքում բոլորովին
ել հրաժարվում է ծառայելուց — ել չի կրակում: Կարծես
պիտի ընդհակառակը լիներ, վորովհետեւ հրացանն ամ-
բողջապես շինված է պողպատից, յերկաթից և փայտից՝
այնպիսի ամուր նյութերից, վորոնք փշացման յենթակա
յեն դառնում միայն կոպիտ ուժ գործադրելիս: Բայց
իրոք, դուրս է գալիս ընդհակառակը: Վերցնենք մի որի-
նակ, վոր ամենից հաճախ է տեղի ունենում գորանոցա-
յին ամենորյա կյանքում: Զորանոց յեկավ կարմիր բա-
նակայինը խոնավ, անձրեվոտ որվան մեկը, պահակը

փոխվելուց հետո, ծուլացավ իսկույն իր հրացանով գրադ-
վել և առաջ պառկեց հանգստանալու, ամեն ինչ թողնե-
լով «վաղվան»։ Իսկ սուսփոտյան վեր կացավ, հրացանն
առավ ձեռքը և տեսավ, վոր ամբողջովին ժանգով և
ծածկվել, փայտե մասերի վրա ճեղքեր են առաջացել,
հատիկի վրա ջարդվածքներ, սվինն այն կողմը չի նս-
յում, ուր հարկն է, փակադակը դժվարությամբ և բաց-
վում և այլն։ Յեւ այն հրացանը, վոր յերեկ բուրգում
մաքուր և կոկիկ կանգնած էր, այսօր նույնիսկ չի կա-
րելի ճանաչել։ Ստուգումը ցույց է տալիս, վոր հրացա-
նաձիգը զորանոց գալով, հրացանը վոչ թե բուրգն, իր
տեղն էր դրել, այլ պատին էր դեմ արել, իսկ մոտից
անցնող մի ուրիշ հրացանաձիգ դիպել էր նրան, գետին
ձգել։ Հետեւանքն այն է լինում, վոր հրացանն ուղարկ-
վում է արհեստանոց, այնտեղ նորոգվում է, բայց
յետ է դառնում արդեն վոչ այնքան կոկիկ, իսկ կրա-
կելիս էլ գնդակներն ամեն կողմ է ցրում։ Ահա մի ուրիշ
որինակ ևս, կարմիր բանակայինը դուրս յեկավ կրակե-
լու, ձեռքում բռնել է հրացանը, վոր մեզ վոչ մի կաս-
կած չի ներշնչում իր արտաքինով, բայց յերբ սկսում
է կրակել, գնդակները մեկը մյուսի հետեւից վրիպում
են, հանկարծական արձակյուններ են պատահում։ պա-
տահում է նաև՝ վոր հաճախ հրացանը չի բացվում։ Հրա-
ցանաձիգը բաց է թողնում մի պահունակ, ապա մի
ուրիշը և վերջապես գլխի յե ընկնում հենց այդտեղ
հրաձգարանում ստուգելու իր հրացան սարքելու կանոնա-
վարությունը։ Դուրս է գալիս, վոր շարժական ողակնե-
րը սխալ են ամրացված, զարկանի ասեղը հաղիվ է դուրս
նայում խփելու փակից, ձգանի գսպանակի պտուտա-
կը մինչև դեմ առնելը չի պտուտակած և այլն։ Սակայն
հրացանը քանդելիս ևս նա թույլ է տվել մի շարք
սխալներ. գրատը գետնի վրա չի փռել, այլ բոլոր մա-
սերն սկսել է պարզապես դետնի վրա դնել, վորից նրանք

ավելի ևս կեդրոտովել են: Ահա այսպիսի պայմաններում, յեթե հրացանը հանկարծ խոսելու լիներ, ապա անշուշտ պիտի դառնար կերպով գանգատվեր ճակատագրից և այն չարչարանքներից, վոր նրան պատճառում է իր հրացանի խնամելու և պահպանելու կանոնները չիմացող հրացանաձիգը:

Այսպիսի որինակներ գտնելու համար հեռու գնալ հարկավոր չի և կարելի լե բերել վորքան ուզեք, միայն պետք է ուշադրությամբ հետևել կարմիր բանակայիններին հրաձգարանում կամ նույն իսկ զորանոցում:

Այս բոլորը պատահում է նրանից, վոր մի կողմից հրացանը խնամելուն հարկավոր նշանակությունը չի տրվում, իսկ մյուս կողմից ել՝ մինչև այժմ բացակայում է «Յերեք գծանի հրացանի նկարագրությունը», վոր այնքան անհրաժեշտ է ամեն մի վաշտի ամենորյա կյանքում այդ բոլոր մանր-մունր պակտոնները վերացնելու համար:

Բանակի կարիքներին ընդառաջ գնալով Կովկասյան Պարմրադրոշ Բանակի Հրաձգային Հանձնաժողովը հրատարակում է ներկա «Հուշատետր յերեքգծանի հրացանը խնամելու համար», այն հաշվով, վոր այս գրքույկը կը դառնա ամեն մի հրամանատարի և կարմիր բանակայինի առձեռն դասագիրք և իբրև անհրաժեշտ ձեռնարկ կը ծառայի հրացանով զինված բոլոր զորամասերում:

Ն. Բարանով

Հրացանը պէտք է նախապէս յեզ ներհանուի զայն: Կարգին ու մահու յեղած ժամանակ նա հազաճարմութեամբ է ծառայում:

Փառայության ինչ պայմաններում էլ լինես, հոգ տար հրացանդ պահպանելու մասին:

Սյն հրացանն է սարքին, վորը սիրով խնամում են ու խղճով մահում:

3 ԳԾԱՆԻ ՀՐԱՑԱՆ 1891 ԹՎԱԿԱՆԻ ՏԻՊԱՐԻ

ՀՐԱՑԱՆԻ ՓՈՂԱՆՅՔԻ ՏՐԱՄԱՂԱՓԸ 3 ԳԾԱՂԱՓ Ե*)

Հրացանի յերկայնությունն Ե**).

Հ ե տ ե վ ա կ ի ն ը.	Հ ե ծ ե լ ա կ ի ն ը.
սվինով՝ 2 արշ. 7 վեր.	սվինով՝ 2 արշ. 5 վերշ.
առանց սվինի՝ 1 ար. 13 վեր.	առանց սվինի՝ 1 ար. 11 վ.

Հրացանի քաշն Ե***).

սվինով $10\frac{1}{2}$ ֆ.	սվինով՝ մոտ 10 ֆ.
առանց սվինի՝ մոտ $9\frac{3}{4}$ ֆ.	առանց սվինի՝ $9\frac{1}{2}$ ֆ.

ՄԵՏՐԱԿԱՆ ՁԱՓԵՐՐՈՎ (ԿԼՈՐ ԲՎԵՐՈՎ).

*) 7,6 միլլիմետր (մմ.):

**) Հետևակի հրացանի յերկայնությունն Ե սվինի հետ 1733մմ.

» » » առանց սվինի 1289մմ.

Հեծելակի » » » սվինի հետ 1611մմ.

» » » առանց սվինի 1167մմ.

***) Հետևակի » քաշն Ե սվինի հետ 4,3 կիլոգր.

» » » առանց սվինի 4 կիլոգր.

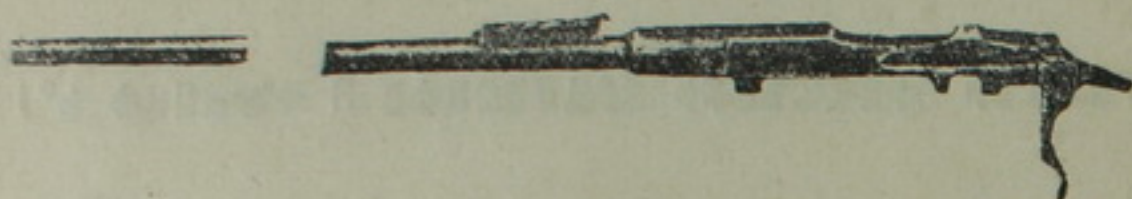
Հեծելակի » » » սվինի հետ 4 կիլոգր.

» » » առանց սվինի 3,7 կիլ.

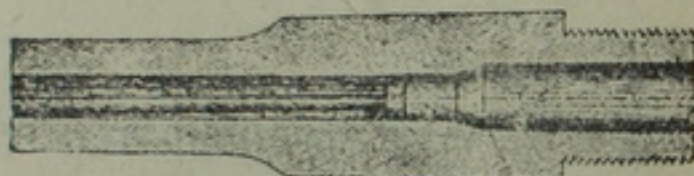
Սվինի քաշը 0.2 կիլոգրամ.

ՀՐԱՑԱՆԻ ՄԱՍԵՐԸ

Փողը՝ փողասոփի, ջասիջ-Անդրադարձիկի,
վաճրիջոփիՅՅ Մեխանիզմի, ՆՇԱնոթի ՅեՎ, ՀԱՏԻԿԻ
ՀԵՏ:

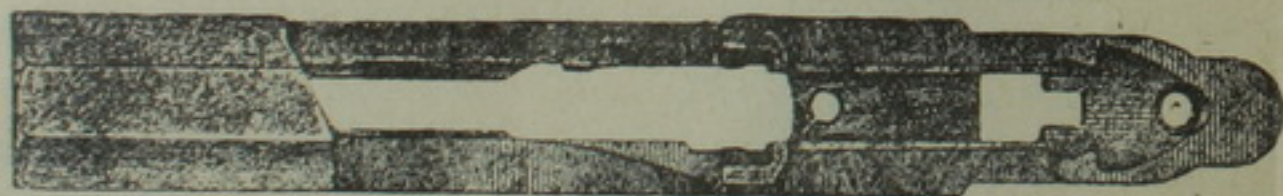

Փողն ուղղում է գնդակի թռիչքը:

Փողանցքն ունի 4 ակոս: Փամփշտանոց:

Փողասոփը տեղավորում է փակադակը

Վերին պատու-
հան՝ փամփշտա-
նեքը դնելու
համար:

Փորատներ՝ պա-
հունակի համար:

Ծակ՝ պոչի
պտուտակի
համար:

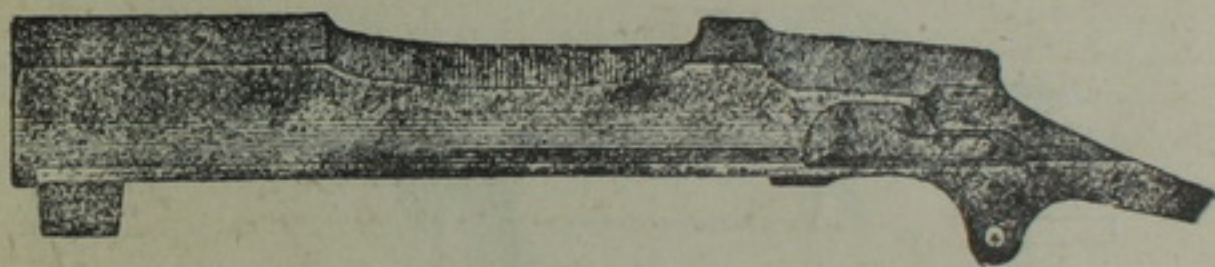

Բուլն՝ հե-
նարանի
պտուտակի
համար:

Ստորին պատու-
հան՝ փանփուշտ-
ները պահեստա-
տուփից փողա-
տուփ տալու
համար:

Ծակ՝ ձգանի զըս-
պանակի պտու-
տակի համար:

Ճեղք՝
վայրիջույց
մեխանիզ -
մի համար:

Հենարան.

Ունկեր՝ ձգանի սեռնակի
համար.

ԶԱՏԻԶ-ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԻԿԸ գատում (անջատում) և
հերթական փանփուշտը և անդրադարձնում և (դուրս և
ներսում) պարկուճը:

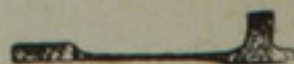
ՎԱՅՐԻԶՈՒՅՑ ՄԵԽԱՆԻԶՄԸ կանգնեցնում ու վայր ե
խջեցնում հրահանը և փակադակը դուրս պրծնելուց պա-
հում ե:

Փակադակալ.

Պտուտակ.

Զգանի զսպանակ.

Պոչ՝ մատը
վրեն դնե-
լու համար:

Սեռնակի
ծակը.

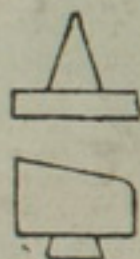
Սեռնակ.

Ծակ՝
պտուտակի
համար:

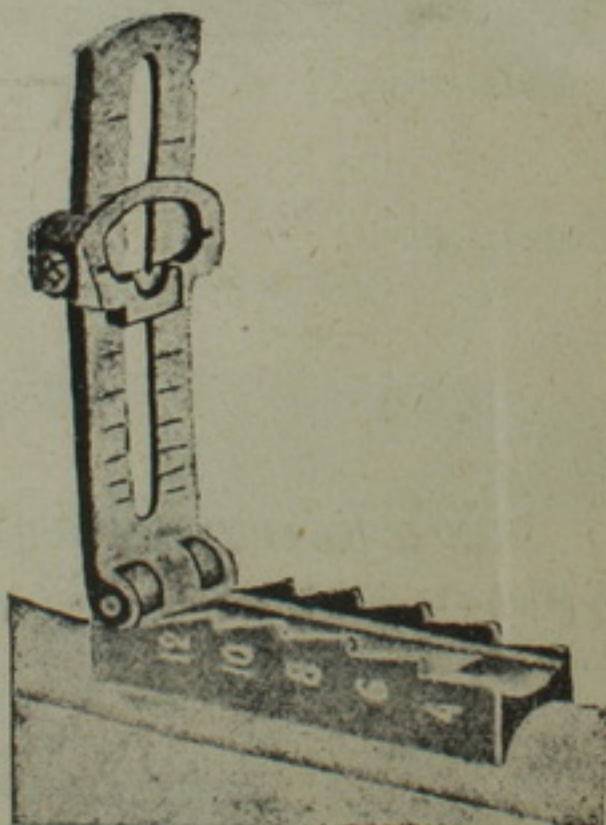
Ատամ՝
հրահանը
պահելու
համար:

ՆՇԱՆՈՅՆ ՈՒ ՀԱՏԻԿԸ հրացանը նպատակին ուղղե-
լու համար են:

ՀԱՏԻԿ

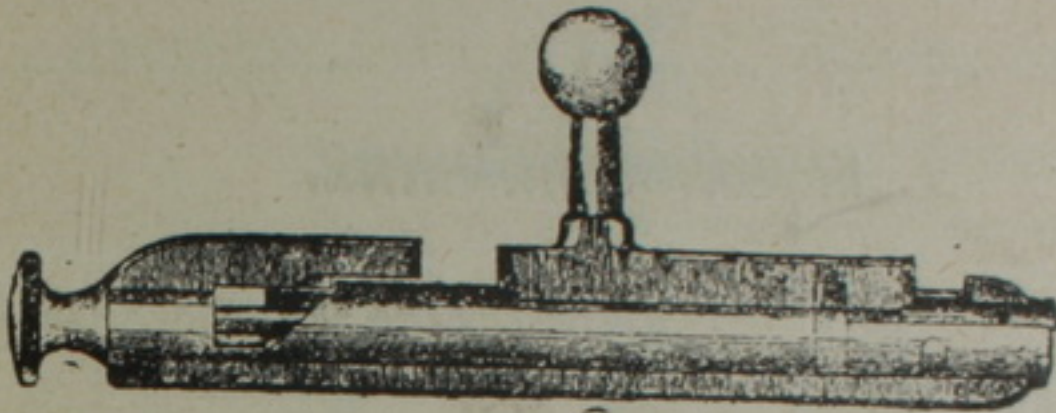

1910 ԹՎԻ ՏԻՊԱՐԻ ՆՇԱՆՈՅ

Նշանոցի շրջանակը
բարձրացրած ե
1300-3200 քալ:

ՓԱԿԱՂԱԿԸ փամփուշտը տեղն է քշում, փողը փակում է, բոցավառում է պատիճը, և դուրս է հանում պարկուճը:

Խփելու փակ՝ փողանցքը
փակելու համար:

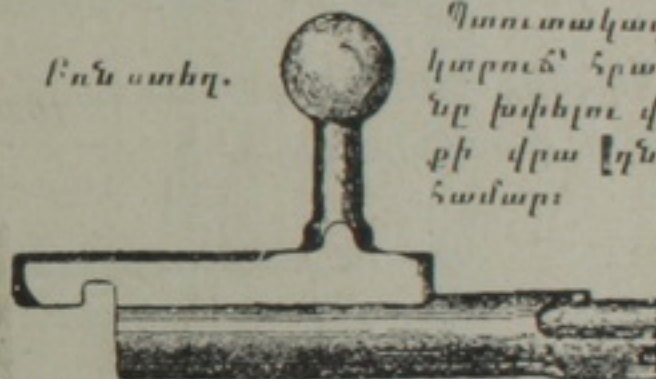
Պտուկ.

Յեղուններ.

Փակաղակի
կոթուն.

Բռն ստեղ.

Պտուտակավոր
կտրուճ՝ հրացա-
նը խփելու փո-
քի վրա լղնելու
համար:

Անցք դարկանի և
խփելու զսպանակի
համար:

Փոքր փորոք՝ հրահա-
նը պահպանելի փոքր
վրա դնելու համար:

Հրահան՝ դարկանը խփելու
փոքրի վրա դնելու համար:

Նետիչ՝ պարկուճ-
ները դուրս քա-
շելու համար:

Պահպանական
շեղուն.

Պտուտակավոր
շեղուն.

Կոճակ.

ԶԱՐԿԱՆ՝ պատիճը բոցավառելու համար:

Կտրուհ.

Ասեղ.

ԽՓԵԼՈՒ ԶՍՊԱՆԱԿ՝ զարկանին շարժում հաղորդելու համար:

ՄԻԱՅՆՈՂ ՔԱՆՈՆ՝ փակաղակի մասերն իրար միացնելու համար:

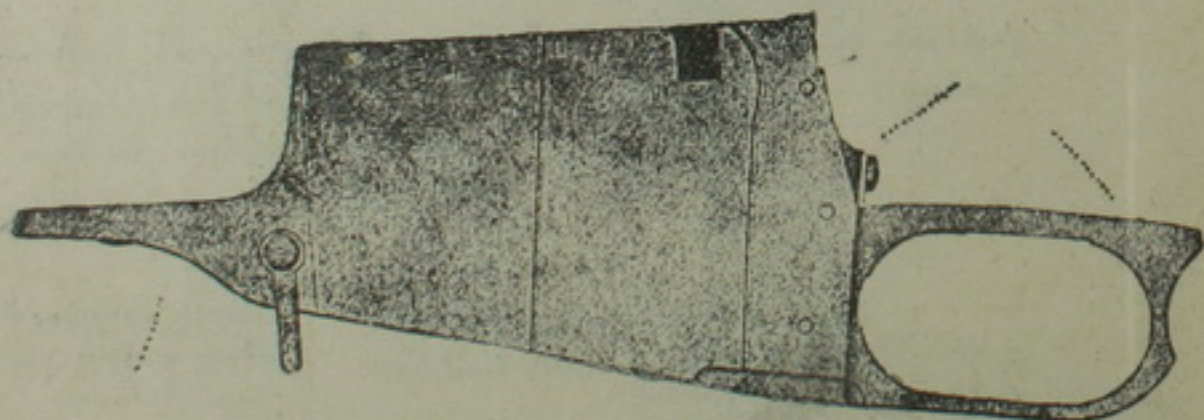
Յերկճիղ.

ՊԱՆԵՍՏԱՏՈՒՓ ՏՎԻԶ ՄԵԽԱՆԻԶՄԻ ՇԵՏ

ՊԱՆԵՍՏԱՏՈՒՓԻ մեջ տեղավորվում են տվիչ մեխանիզմը և փափուկաշտները:

Կտրուհ՝ զատիչ-անդրադարձիկի ատամի համար:

Մղլակ՝ պտուտակի հետ: Բուլն՝ պոչի պտուտակի համար:

Ծակ՝ հենարանի պտուտակի համար:

Զգանի կաժըր-շակ:

Շամփրով մաքրում են փողը:

ՊԱՐԱԳԱՅԻԸ ամրացնում են հրացանի մասերը:

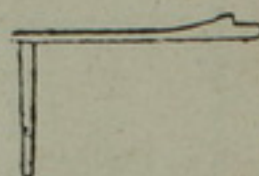
հետեվակի հրացան.

Աղուստի
ողակ.

պտուտակներ.
Հենարանի: Պոչի:

հեծելակի հրացան.

Ող. Աղուստի ողակ-
ների զսպանակ:

ՊԱՏԿԱՆԵԼԻԻԸ պահում-պահպանում է հրացանը:

Փողաբերանի
պահպանակ:

Հրացաններից
բուրդ կազմելու ող:

Շամփրի
կոթնու:

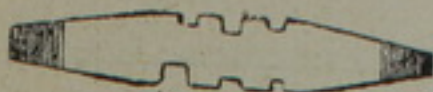

Զողիկ.

ՄԱՔՐԻԶՈՎ.— մաքրում են փողը:

Ձարկանն ու դիդ
դնելու և մար-
բիչն ամրացնելու համար է:

Հրացանի փոկ, խծուծ, փայտիկներ, մախուր լաթեր,
յուղ յեվ նավթ:

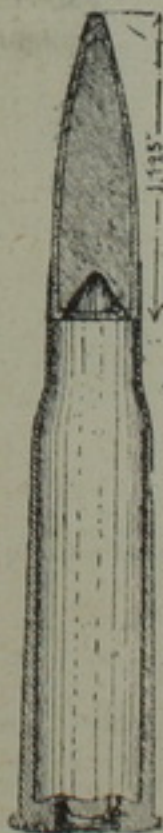
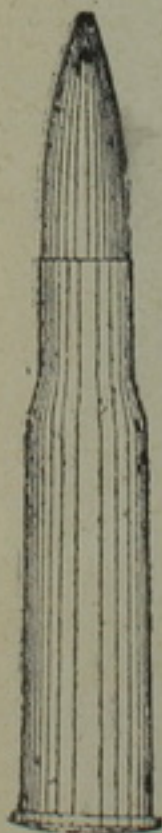
ԼՅԱՄԱՍԻ ՊԱՀՊԱՆԱԿՆԵՐ
Ռուսիների պահպանակ:

Նախկին հրաձգական
դպրոցի պահպանակ:

ԿԱՐՏԱԿԱՆ ՍՐԱԾԱՅՐ
ՓԱՄՓՈՒՇՏ:

ՊԱՐԿՈՒՃԻ մեջ տեղավորվում
է զնդակը, վառողը և պատիճը:

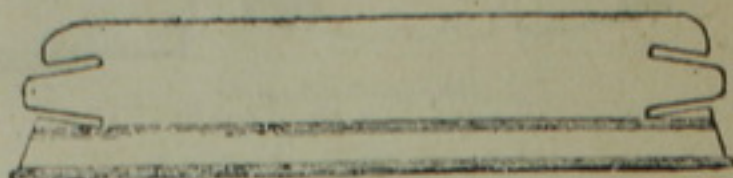
ՊԱՏԻՃԸ վառում է վառողը:

ՎԱՌՈՂԸ նետում է զնդակը:

ԳՆԴԱԿԸ խփում է թշնամուն:

Պատիճին մի խփիր, գնդակը մի հանիր, վառողը
մի թափիր:

ՊԱՀՈՒՆԱԿԸ պա-
հում և փամփուշտ-
ները և ողնում և
հրացանը լցնելու:

Հրացանը սարքին և մաքուր պահելու համար հարկավոր և նրան կանոնավոր և առանց փշաքնելու քանդել կարողանալ, նմանապես հաստատ խմանալ, թե յե՛րբ, և վնաս մասն և հարկավոր անջատել:

Հրացանը բռնողիս յեւ սարքիս հիշի՛ր:

Անջատիր, հանիր և տեղը դիր մասերը ըզգուշությամբ, իրար չը կպցնես:

Պատուականները յեւ և առաջ վերորելիս, պրտուականիչը պինդ բռնիր, կարունները մի փշաքնի:

Յեթե պատուակը չի հնազանդվում զեկուցիր, ապա թե վոչ կամ պատուակի կարունը կը փշաքնես կամ պատուակիչի լեստը:

Հրացանը բանդիր և հավաքիր անպատճառ սեղանի կամ տախտի վրա. իսկ յեթե զաշտում ես՝ փռած դրատի վրա, կամ տակը բան փռիր, իսկ զեանի վրա չդնես:

Նկար 1.

ՀՐԱՑԱՆԸ ՔԱՆԴԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

1. ՍՎԻՆԸ ՀԱՆԻՐ

Անրիկը շուտ տուր մինչև մութակին հենվելը: Չախ ձեռքի բութ մատով սվինի փողակը հուպ տուր հրացանի փողին:

Աջ ձեռքի ափով զգուշությամբ ճախն խփելով սվինը հանիր: (Տես նկար 1-ն):

Յեթե սվինը դժվարությամբ և դուրս գալիս ապա
թակով տեղահան արա: Հասիկը պահպանի՛ր:

2. ՊՏՈՒՏԱԿԻՐ ՅԵՎ ՎԵՐ ՀԱՆԻՐ ՇԱՄՓՈՒՐԸ

3. ՓԱԿԱՂԱԿԸ ՏՈՒՓԻՑ ՀԱՆԻՐ

Հրացանը դիր
սեղանի վրա կամ
վերցրու ձախ
ձեռքդ: Չախ ձեռ-
քի ցուցամատով
պինդ հուպ տուր
ձգանը, իսկ աջ
ձեռքով բաց արա
և հանիր փակա-
ղակը (տես նկար
2-րդ և 3-րդ):

Նկար 2.

4. ՓՈՂԱՊԱՏԸ ՀԱՆԻՐ

ա) հետեւակի հրացան:
Փոկն արձակիր և դուրս
քաշիր վերին ձեղքից:

Վերին սղակը թուլացրու,
սլուլտակը ստըտիր դեպի
աջ (սլուլտակիչի նեղ բե-
րանով):

Հանիր վերին սղակը:
Փողապատը փողի վրայով
վեր շարժիր դեպի հատիկը
և հանիր: Յեթե չի հան-
վում, ստորին սղակը թու-
լացրու:

Թուլացրու ստորին սղա-
կի սլուլտակը (սլուլտա-
կիչի նեղ բերանով):

Նկար 3.

բ) Հեծելակի հրացան.

Փոկն արձակիր և դուրս քաշիր վերին ճեղքից:

Ազուստի ողակների զսպանակի ծայրը հուսալ տուր ազուստի մեջ և հանիր վերին ողակը:

Յեթե ողակը դժվարությամբ և դուրս գալիս, մի սեպ դեմ արա և թակով խփիր:

Նույնպես հանիր և ստորին ողակը:

Բարձրացրու նշանոցի շրջանակը:

Փողապատը փողից գատիր: Փողապատը զգուշությամբ շուռ տուր դեպի ձախ և վերցրու: Նշանոցի շրջանակը իջեցրու տեղը:

Նորից անցրու ստորին ողակը:

Նեանոցի դիսոցր չծռես:

Հետագա քանդումը կատարվում է մերձավոր պետի ներկայությամբ, վորովհետև պետը ցույց կը տա այն բուրն, ինչ վոր դու աչքաթող կանես կամ կը թողնես այդ կարևոր զործում:

Նկար 4.

5. ՓՈՂԸ ԶԱՏԻՐ Ա-ԳՈՒՍՏԻՑ

ա) Հրացանը ուղղաձիգ դիր, ձախ ձեռքով բռնիր և հենարանի պտուտակը յետ վորտրիր պտուտակիչի լայն բերանով (տես նկար 4-րդ):

բ) Հրացանը վայր դիր, պահեստատուփը սեղմիր ազուստին և պոչի պտուտակը յետ վորտրիր պտուտակիչի լայն բերանով: (տես նկար 5-րդ):

գ) Պահեստատուփը ազուստից բաժանիր:

դ) Հանիր ստորին ողակը:

յե) Աջ ձեռքիդ ցուցամասը, ինչպես քեզ հարմար է, մոցրու փողատուփի մեջ:

Փողը ազուստից բաժանիր:

Յեթե ազուստը պինդ կպել է փողից, փողը չխփես, այլ նրա ծայրը դեմ արա և զգուշությամբ ազուստը բաշիր:

Զգուշ կերպով փողը վայր դիր:

Բաժանված փողը շատ հեշտ է ծռելը:

Նկար 5.

6. ԲԱՆԴԻՐ ՓԱԿԱՂԱԿԸ

Վերցրու փակադակը ձախ ձեռքդ՝ բռնիր ցուցամասով և միջամաստով խփելու փակը առջևից բռնի մաստով՝ կռթը՝ յետևից:

Աջ ձեռքով բռնիր հրահանը, բաշիր յետ և շուռ տուր դեպի ձախ մինչև դեմ առնելը (տես նկար 8-րդ):

Նայիր, վոր արձակելու վտաքը դուրս չգա միացնող քանոնի յերկնից:

Բաժանիր խփելու փակը և միացնող քանոնը փակադակի կռթունից:

Հանիր փակը քանոնի վալից:

Վերցրու ձախ ձեռքով բռնա-
նատեղը, փակադակի կո-
թունը ուղղաձիգ դիրք և
զարկանի ասեղը դեմ ա-
րածի փայտի: Բռնատեղը
հուպ տուր դեպի ցած
այնպես, վոր խփելու
զսպանակը սեղմես և աջ
ձեռքով հրահանը յետ
ստուտակի զարկանից:
Ձախ ձեռքի սեղմումը
հետզհետե թուլացնելով,
թույլ տուր կոթունը
հետզհետե բարձրանա-
լեր (տես նկար 9-րդ):

Հանիր զարկանը և վեր
քաշիր զսպանակը:

Նկար 6.

7. ՊԱՇԵՍԱՏՈՒՓԻՑ ԲԱԺԱՆԻՐ ԿԱՓԱՐԻԶԸ ՏՎԻԶ ՄԵԽԱՆԻԶՄՈՎ

Վերցրու սլա-
հետատուփը
ձախ ձեռքդ՝
կափարիչը դե-
պի վեր, աջ
ձեռքիդ ցուցա-
մատի սլտեղը
դիր մղլակի
դիմին և հուպ
տուր յետ դե-
պի քեզ և բռն
մատով բաց ա-
րած կափարիչը
(տ. նկ. 10-րդ):

Նկար 7.

Տվիչով սեղմիր քուրքը զսպանակները կափարիչին:
Հանիր կափարիչը ծիսնիի սեռնակից: (Նկ. 11-րդ):

8. ՊՏՈՒՏԱԿԸ ՅԵՏ ՎՈ-
ԼՈՐԻՐ ՊՏՈՒՏԱԿԻԶԻ
ՆԵՂ ԲԵՐԱՆՈՎ ՅԵՎ ԲԱ-
ԺԱՆԻՐ ՊԱՀԵՍՏԱՏՈՒՓԻ
ՄՂԼԱԿԸ

(Նկար 12):

9. ՔԱՆԴԻՐ ՏՎԻԶ ՄԵ-
ԽԱՆԻԶՄԸ

Յետ վոլորիք ձգա-
նի զսպանակի պտու-
տակը պտուտակիչի
լայն բերանով (Նկար
13):

Դուրս հըի փայ-
տիկով ձգանի սեռնա-
կը:

Նկար 8.

Բաժանիր ձգանը և զսպանակը:

Հանիր զսպանակը ձգանից:

10. ԻՍԿ ՅԵԹԵ ՊԵՏՔ ԼԻՆԻ ԲԱԺԱՆԵԼ ԶԱՏԻԶ-ԱՆԴՐԱԴԱՐԶԻ-
ԿԸ, — ԻՆՔԴ ՄԻ՝ ՀԱՆԻՐ, ԱՅԼ ՓՈՂԸ ՀԱՆՁՆԻՐ ԶՈԿԻ ՀՐԱ-
ՄԱՆԱՏԱՐԻՆ, —

Ջուկի հրամանատար, փակաղակի կոթունը դիր փողատուփի անցքի մեջ, տեղ հասցրու և շուռ տուր դեպի աջ, փողը դիր հենարանի (սեղանի) վրա. տուփը դեպի քեզ, դատիչը դեպի վեր: Տուփը բռնիր ձախ ձեռքով, յետ վերջին դատիչի պտուտակը պտուտակիչի նեղ բերանով, աջ ձեռքի բթամատով հուպ տալով փորատի ուղղութիւնով դատիչի զսպանակային մասի վրա, փորատից դուրս հանիր:

Հատիկն ունշանոցը չպետք է դիպչեն հենարանին (նկար 14):

Բոլոր կանգված մասերը դի՛ր մաքուր յեւ չոր լաթի վրա:

Նկար 9.

Բացի առաջ ցույց տրված մասերից վոչ մի ուրիշ մի բաժանի՛ր:

ՀՐԱՑԱՆԻ ՍԱՐՔԵԼԸ

1) ՅԵՐԲ ՀՐԱՑԱՆՆ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՔԱՆԴՎԱԾ Ե, ԶԱՏԻԶ-ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԻԿԸ ԻՆՔԴ ՄԻ ԴՆԻՐ ՏԵՂԸ, ԱՅԼ ՓՈՂՆ ՈՒ ԶԱՏԻԶԸ ՏՈՒՐ ԶՈԿԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻՆ՝

Զոկի հրամանատար, դիր փողը հենարանի սեղանի վրա, կամ առաջ անութիդ տակը՝ փողատուփը դեպի առաջ, փողատուփի վրա գատիչի համար յեղած ճեղքը դեպի վեր:

Այլ ձեռքով գատիչ-անդրադարձիկի կրունկի ծայրը դիր տուփի վրայի համար յեղած փորատը, իսկ թաթն ուղղիր դեպի տուփի ճեղքը:

Չախ ձեռքով տուփը բռնիր և այդ

ձեռքիդ բռնած մատը դիր գատիչի գսպանակային մասի վրա վերևից. այլ ձեռքով բռնիր տուփը, բռնած մատը դեմ արա գատիչի ատամին: Չախ ձեռքի բթամատը հուպ տալով դեպի վայր գսպանակային մասի վրա և միաժամանակ աջով՝ դեպի առաջ ատամի վրա՝ մտցրու գատիչը փորատի մեջ, պտուտակիչի նեղ բերանով առաջ վոլորիր գատիչի պտուտակը մինչև դեմ առնելը (նկար 15):

Մատով սղմիր գատիչ-անդրադարձիկի թաթը և ըստուգիր թե ինչպես է բանում:

Նկար 10.

Այնուհետեւ պարփի՛ր ինքդ:

2. ՍԱՐՔԻՐ ՎԱՅՐԻՉՈՒՅՑ ՄԵԽԱՆԻԶՄԸ

Դիր զսպանակը ձգանի ճեղքը:

Ձգանը մտցրու փակադակալով, իսկ զսպանակը ատամով՝ մեխանիզմի համար յեղած տուփի ճեղքը:

Հազցրու ձգանի սեռնակը և պտուտակը վոլորի՛ր մինչև դեմ առնելը լայն բերանով:

Ստուգիր, թե արդյոք ազատ և շարժվում ձգանը:

Զսպանակի պտուտակը քուլացնել նույնիսկ մտածել չհամարձակվես — քեզ կամ բնկերոցդ կը վիրավորես յեվ փակադակն ահույժ է կորցնես:

3. ՊԱՇԵՍՏԱՏՈՒՓԻ ԿԱՓԱՐԻԶԻ ՄՂԼԱԿԸ ՄՑՑՐՈՒ ՏԵՂԸ

Մղլակի պտուտակը պտուտակի՛ր մինչև դեմ առնելը պտուտակի՛չի նեղ

բերանով: Փորձիր,

թե մղլակի զսպա-

նակն ինչպես և բա-

նում:

4. ԿԱՓԱՐԻԶԸ ՏՎԻԶ

ՄԵԽԱՆԻԶՄԻ ՇԵՏ

ԴԻՐ ՊԱՇԵՍՏԱՏՈՒՓԸ

ա) Բոլոր զսպա-
նակները սղմիր
կափարիչին:

բ) Կափարիչի
կտրուճի մեջն առ
ծխնիի սեռնակը:

գ) Զսպանակները
բաց թող և կափա-
րիչը փակիր:

5. ՓԱԿԱՂԱԿԸ ՍԱՐ- ՔԻՐ

Խփելու զսպանա-

կը հագցրու զարկանի վրա:

Դիր նրանց փակադակի կոթունի անցքը: Ուղղաձիգ սղմիր ինչպես և քանդել ես, ձախ ձեռքով կոթունի բռնատեղն և զսպանակը հուպ տուր զարկանի ասեղը մի փայտի դեմ անելով: Հրահանը պետուտակիր զարկանի վրա, բռնատեղին հուպ տալը թուլացնելով, զգուշությամբ հրահանի յելունը մտցրու փակադակի կոթունի կտրունի մեջ:

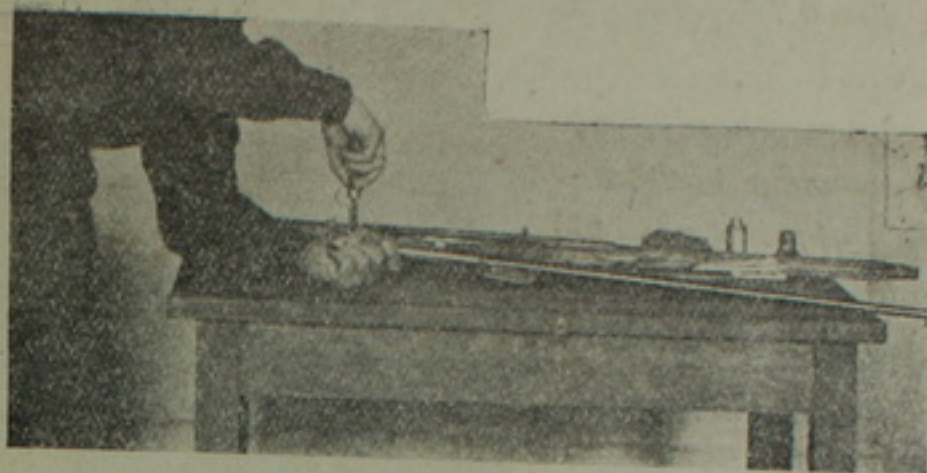

Նկար 12.

Զարկանի վրայի կտրունը ուղիղ դիր հրահանի լուսերի դիմացը ձեռքովդ: Յեթե ձեռքով չի լինում, զարկանը սլաքի պտուտակիչի կտրուճով (նկար 16):

Զարկանը պահպանի՛ր:

Հագցրու խփելու փակը միացնող քանոնի փակադակին և պտհիր առանցքի վրա դեպի աջ մինչև դեմ առնելը:

Նկար 13.

Չախ ձեռքի մատներով բռնիր փակը քանոնի հետ, մտցրո՛ւ դարկանը քանոնի անցքն աշնպես, վոր յերկճիղը մտնի խփելու վոտքի փորատները: Չախ ձեռքի բթամատով միացնող քանոնը և խփելու փակը կիպ սեղմելով փակադակի կոթունին, ստուգիր ասեղի դուրս գալը պտուտակիչով: Ասեղը խորը (միջին) կտրունի միջով ազատ և անցնում, ծանծաղի միջով չի անցնում (նկար 17 և 18):

Վերցրու ձախ ձեռքդ խփելու փակըն ու կոթունը, ինչպես քանդելու ժամանակ. աջով բռնիր հրահանը և յետ քաշելով քանոնը յերկճիղից դուրս չհանելով, ըզգուշ կերպով դարձրո՛ւ աջ և հրահանի պտուկը մտցրու կոթունի ճղակը:

Հրահանի պտուկը չփչացնես:

6. ՓՈՂԸ ԴԻՐ Ա-
ԳՈՒՍՏԻ ՄԵՋ
Դիր ազու ստը սե-

Նկար 14:

դանի վրա: Դիր փողը ագուստի վաքը (բթամասոյ տուփի մեջը):

Ձգանը ուղղելով դեպի ճեղքը, տուփը զգուշութեամբ դիր ագուստի վաքը և փողը յետ պահիր: Նայիր, վոր ձգանի սեռնակը չընկնի կամ դուրս չըցցվի (նկար 19):

Հազցրու ոտորին ողակը՝ պտուտակի գլուխը դեպի սեռնակը:

Հրացանը բռնիր, ուղղածիդ կերպով դիր, կոթի խզատակով զգուշութեամբ խփիր մի պինդ առարկայի:

Ներքեից տեղը դիր պահեստատուփը:

Նկար 15.

Պտուտակիր պոչի պտուտակը: Հրացանը պահիր ինչպես քանդելիս. պահեստատուփը սեղմիր ագուստին:

Հրացանը շուռ տուր և հենաբանի պտուտակն ել պտուտակիր:

Քանի դեռ ողակները չեն հազցրած յեւ պսուսակիչները ինչպես հարկն է չեն պսուսակած, պահպանիր փողն ու պահեստասուփը, վոր վայր չընկնեն, չծռվեն կամ չջարդվեն:

7. ՀԱԳՑՐՈՒ ՓՈՂԱՊԱՏԸ

Հեծելակի հրացան.

Մտցրու ծայրապանակի յելունները ստորին ողակի կտրուճներին մեջ:

Հագցրու վերին ողակը փողապատի ծայրապանակի յելունների վրա: Ողակների սլոտալները դեպի ձախ պտտելով ողակները ամրացրու չափավոր կերպով. այսինքն՝ այնպես, վոր սլոտալը կես շրջան յետ դեպի աջ պտտելիս

Նկար 16.

ողակը մի փոքր յերեբա:

Ստուգեցիր, պըտրտիր վորքան հարկավոր է:

Յերբ ողակներ շատ պինդ են դիպուկությամբ պակաս է:

Յեթե հետեակի հըրացանը ճեղքեր ունի փակը անցրու և պընդացրու:

Հեծելակի հրացան.

Հանիր ստորին ողակը:

Ձախ ձեռքով փողը հուպ տալով ագուս-

Նկար 17.

նկար 18

զսպանակից վերև թող:

Յեթե ազուստը չորացել է և ողակը շատ թույլ է, ապա ողակը զսպանակից ներքև իջեցրու: Փոխն անցկացրու ազուստի ճեղքը և ամրացրու:

8. ՓԱԿԱՂԱԿԸ ԴԻՐ ՓՈՂԱՏՈՒՓԻ ՄԵՋ

Հրացանը դիր սեղանի կամ ծնկիդ վրա և կոթը դեմ արա փորիդ:

Ձախ ձեռքիդ ցուցամատով սղմիր ձգանը, վորից փակադակալն ու ատամը կը սուզվեն:

Այ ձեռքով փակադակը մտցրու փողատուփի մեջ:

Փակադակը շուռ տուր դեպի աջ՝ մինչև դեմ առնելը և բաց թող ձգանը:

9. ՇԱՄՓՈՒՐԸ ԽՐԻՐ ՏԵՂԸ ՅԵՎ ՊՏՈՒՏԱԿԻՐ ՀԵՆԱՐԱՆԻ ՄԵՋ:

10. ՀԱԳՏՐՈՒ ՍՎԻՆԸ: ՀԱՏԻԿԻՆ ԶԴԻՊԶԵՍ

Անրիկը շուռ տուր:

տին, աջով բարձրացրու նշանոցի շրջանակը:

Անց կացրու շրջանակի փողապատի ճեղքը:

Փողապատը շուռ տուր փողի յերկարությամբ և դիր փողի վրա:

Վայր իջեցրու նշանոցի շրջանակը:

Հագցրու ողակները (դրոշմը դեպի զսպանակը) մինչև զսպանակը չըրըխկա:

Յեթե ազուստը ուռել է և հագցնելը դժվար է, ապա ողակը

ՀՐԱՑԱՆԻ ՄԱՔՐԵԼԸ.

Բացի ուշադիր խնամքից՝ հրացանը հարկավոր է նախ-
ստորությամբ յեվ վարպետներն մաքել ամբողջությամբ,
մանավանդ փողը:

Փողի մաքրումը կատարելը հրաձգությունից անմի-
ջապես հետո: Յեթե ժամանակ չունես հրացանն անմի-
ջապես մաքրելու, փողանցքը յուղի՝ խծուծով կամ խողա-
նակով, վորոնք պետք է խխովեն ամառը յուղով, իսկ ձմեռը
նավթով: Գիտցիր յեվ հիշիր, վոր ինչքան քիչ ժամանակ
մնա վառողի այրուքը փողի մեջ, այնքան ավելի լավ
պահպանված կլինի հրացանը:

Հրացանը մաքրելիս գլխավորապես ուշադրություն
դարձրու, վոր ժանգ չերևա, իսկ յեթե յերևաց, յուղ
քսիր և լաթով սրբիր, յեթե չի սրբվում, յուղ քսիր,
թող մի առ ժամանակ տաք տեղում մնա, ապա դրսից մի
կակուղ փայտի կտորով ժանգը ջնջիր: Ժանգը հանելիս,
միայն կարմրությունը հեռացրու, իսկ յեթե խորդու-
բորդություններ մնան կամ քերծվածներ, չփորձես այն
հարթելու, ապա թե վոչ հրացանը կը փչացնես, իսկ ոգուտ
չես բերի:

Հրացանը հրաձգությունից նեժա մաքելու համար՝
պահապանի՛ր նավթ (մաքած), խծուծ կամ բամբակ,
մաքուր լաթ յեվ յուղ:

Ձնի՛ր շամփուրը, մաքի՛չը փողապատը, լցամասի
պահպանակը, կոթառն ու ցողիկը յեվ մաքուր լաթով
սրբիր նրանց վրայից փոշին ու ավազը:

Լաթերը պետք է մաքուր և կակուղ լինեն:

Խծուծը ձեռքումդ տրորիր, մաքրիր ունդերից և փո-
շին ու ավազը թափ տուր:

Փողը փողատուփի նշանոցի յեվ հասիկի նեժ մաքե-
լու համար դուրս բաժիր շամփուրը, փակաղակը յեվ պա-
հեստատուփի կափարիչը:

Նկար 19.

Յեթե փողապատի
տակը խոնավու-
թյուն երնկել, ապա
փողանցքի մաքրելը
վերջացնելուց հե-
տո հանիր և փո-
ղապատը: Սաս-
տիկ անձրևի տակ
մնացած հրացանը
մաքրելիս, փողը
սրելուց հետո,
հրացանը քանդիր:
Բոլոր մասերը լավ
սրելի, չսրացրու:

ապա մետաղե մասերը յուղիր, նորից անմիջապես սար-
քիր և սարքած դրության մեջ ադուստը և փողապատը
դիր չորանա. չորացնելուց հետո հրացանը քանդիր և բոլոր
մասերն առանձին մաքրիր: Անձրևից հետո յեթե չսրեես —
մետաղե մասերը կը ժանգոտեն:

Յեթե Ազուսան ու փողապատը սարքելն ուշացնես,
կուշ կը դան և կը ծովեն:

Փողանցքը մաքրելու համար շամփուրն
անցկացրու կոթառի մեջ, շամփրի վրա հազցրու փողա-
բերանի պահպանակը, մաքրիչը պտուտակիր վրան և
պտուտակիչի վրայի կտրուճներով պինդ ամրացրու, վոր-
պեսդի փողի մեջ յետ չպտուտակվի և դիր ձողիկը կո-
թառի ծակը՝ շամփրի գլխիկի վերեից:

Փորձիւ, վոր Շամաբուրն ազատ կերպով կոթառի
մեջ ազատ կերպով պտուտ գա:

Փաքաթիւ մաքրիչի պարսպով մասի վրա խծուծը:
Փողանցքը լաթով մի մաքրի, ակունները չսրված
կը մնան:

Դրա համար խծուծը մի քանի կտոր արա՝ յերկայն-
քը մոտ մի քառորդ, վերցրու մի փոքր փունջ, հավասա-
րեցրու և կիսով չափ ծալելով, հավասար կերպով փաթա-
թիր մաքրիչի պտուտակավոր մասը, մաքրիչը մատներով
պտտելով:

Խծուծի մնացած ծայրերն ամուր կծկիր, վոր շամ-
փուրը դեպի փողաբերանը յետ քաշելիս խծուծը փոխք
չկազմի կամ կրկապ չընկնի:

Խծուծը մաքրիչի պլնձե մասից դերձ չվորդես, ա-
պա թե վոչ մաքրիչը չի պսսվի:

Հետեմիւ, վոր մաքրիչը խծուծի հետ փողանցի մըս-
նի փոքր շփմամբ, ակոսները լցնելով:

Փաթաթած խծուծը թրք-
ջլր մինչև խոնավանալը
յուղով կամ նավթով:

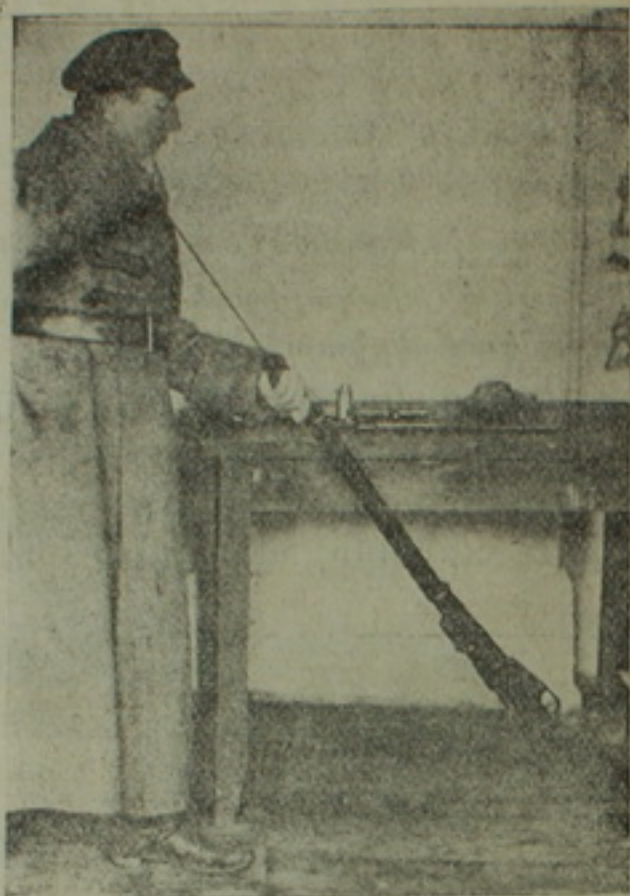
Մաքրելուն ձեռնամուխ
լինելիս եւ հրացանը դիր
առջևդ ուղղաձիգ կերպով,
ծնկներդ մեջ:

Դիւր շամփուրի մաքրիչը
խծուծի հետ փողանցի
(Նկար № 20): Շամփուրը
սուր մինչեւ փողի
կեսը:

Փողի վրա հազցրու փողա-
բերանի պահպանակը (հա-
տիկից զգուշ կաց): Փո-
ղապատն այնպեւ շուռ
տուր, վոր հատիկի հիմ-
քը մանի փողապատի խո-
տորնակի փորատը:

Հրացանի կոթը
դեպի առաջ տար
և մի բանի դեմ
արա (նկար 21),

Հրացանը թեք
դրության մեջ ձախ
ձեռքով փողարե-
րանի պահպանակից
բռնած, դանդաղ
կերպով, առանց
շամփուրը ծռելու
սկսիր մաքրել։ Հի-
շիր, վոր արագ
շարժումը ստիպում
է փաթաթած խը-
ծուծը թռչկոտել ա-
կոսից ահոս, իսկ
դանդաղ շարժումը
խծուծը տանում է

Նկար 21.

ակոսի միջով ստիպելով մաքրիչին (շամփրին) պտրտվել։
Յերբ խծուծը չափազանց թույլ է փաթաթած, այն ժա-
մանակ ակոսների անկյունները վատ են մաքրվում,
նրանց մեջ կեղտ է մնում և կարող է ժանգ առաջանալ։

Շամփուրը սահուն կերպով շարժիր անցքի ամբողջ
յերկարությամբ և հենց վոր ձեռքով կղգաս, վոր մաք-
րիչը մտնում է զնդակի մուտքը, շամփուրը յետ քաշիր,
մինչև վոր մաքրիչը դեմ առնի փողարերանի պահպանա-
կին։

Փողանցքով շամփուրը խծուծի հետ յերկու յերեք
անգամ տար ու բեր, խծուծը փոխիր, անցքը մաքրիր,
խծուծը փոխելով, մինչև վոր նա մաքուր դուրս գա։

Յերբ մաքրեցիր պրծար, փողարերանի պահպանակը
հանիր փողի վրայից։

Ուշադրությամբ և զգուշությամբ (առանց շամփուրը ծռելու) մաքրիր փողաբերանի ծայրն եւ:

Հիշիր՝ փողաբերանն ուղղություն է տալիս գնդակին:

Սնցքը մաքրելուց հետո նույն կարգով խծուծը փոխելով, մաքրիր փամփշտանոցը գնդակի մուտքի հետ:

Նկար 22

Յերբ փողաբերանից ես մաքրում փողաբերանի պահպանակն ուղղություն է տալիս շամփուրին, լերբ փամփշտանոցի կողմից ես մաքրում, լցամասի պահպանակը մտցրու փողատուփը և ձախ ձեռքի բռնի մա-

տով պահիր, վոր դուրս չընկնի: (Նկար 22):

Կեղտը կապտությունից ջուր, վորովհետեւ նույնիսկ մաքուր փողն եւ խծուծի վրա կապտություն է տալիս:

Յեթե շամփուրը փողանցքի մեջ լռվի, չմտածես դուրս խիել, այլ անցքի մեջ մի բիշ տաքացրած յուղ ածա, և մի յերկու բոպե թող, ապա հեշտությամբ շամփուրը կը հանես:

Շամփուրը մաքրիչի հետ լռվում է փողանցքի մեջ, յերբ խծուծը թույլ է փաթաթած կամ շատ պինդ:

Ս.Ֆեն անգամ, յերբ շամփուրը հանում ես խծուծը փոխելու համար, մտիկ արա արդյոք մաքրիչը յետ չի պտուտակվել:

Պատահում է, վոր մաքրիչը յետ է պտուտակվում և մնում է փողի մեջ. այդ դեպքում բո շամփուրով դուրս չի հրի, այլ վերցրու ընկերոջդ շամփուրն՝ արդեն հաղցրած մաքրիչով և փաթաթած խծուծով և նրանով դուրս

քշիր քո մաքրիչը, ապա թե վոչ փողանցքը կը քերծես քո շամփուրի աղղալատե ծայրով մաքրիչը վորոնելիս:

Պինդ լռված մաքրիչը դուրս մի խփիր—արհեստանոցում կը հանեն:

Առանձին ուշադրությամբ հետեիր, վոր հրաձգութիւնից հետո վառողի այրուք չմնա ակոսների անկյուններում:

Ինչպես վոր մաքրել ես անցքը այնպես ել մաքրիր փամփշտանոցը գնդակի մուտքի հետ, այսինքն՝ խծուծով պատած և յուղով ու նավթով թրջած մաքրիչով և շամփրով:

Փամփշտանոցը մաքրելիս մտիկ արա, վոր փամփշտանոցում թեքատի վրա և գնդակի մուտքի մեջ կեղտ չմնա: Այդ մասերը սրբելիս, վառողի այրուքը չխրես փողատուփի փորատներն ու կտրուճները, վորոնք այնպես մտիկ են փամփշտանոցին:

Փողը մաքրելուց հետո, գննիր անցքը, մտիկ արա արդյոք այրուք չի մնացել մանավանդ ակոսների անկյուններում, արդյոք կարմրութիւն՝ այսինքն՝ ժանգ չկա: Յեթե ժանգ կամ այրուք նկատեցիր շարունակիր առաջվա նման յուղած խծուծով մաքրել:

Յեթե դրանով ել չի սրբւում, չմտածես նաժդակով, կավիճով կամ աղյուսով մաքրել. դեկուցիր, արհեստանոցում կը մաքրեն:

Փողը մաքրելը վերջացրիր, անպատճառ յուղիր անցքը և փամփշտանոցը: Մաքրիչը պատիր մաքուր խծուծով կամ խողանակը պտուտակիր շամփուրի վրա, շափափոր խխմիր յուղով և շամփուրը սահուն կերպով առաջացրու, վորպեսզի ակոսներն ու առերը համահավասար յուղվեն:

Առատ մի յուղիր:

Միշտ հրացանը մաքրելիս փակադակն ամեն կողմից սրբիր չոր լաթերով և ապա յուղոտ լաթով:

Փակադակը կարիք չեղած տեղը մի քանդիր: Հրահանը յետ քաշիր, սրբիր և յուզիր:

Յեթե կարմրություն և յերևացել կամ փակադակի շարժումն և դժվարանում, քանդիր այն:

Փակադակի մասերը մաքրելիս բոլոր անցքերն ու ծակերը մաքրիր լաթով պատած փայտիկներով:

Փողատուփն ու պահեստատուփը ներսից լավ սրբիր լաթով. անկյունները, ճեղքերը, ծակերը և ծալքերը՝ սրբիր լաթով պատած փափուկ փայտիկով:

Յեթե գազերի դեպի յետ պոռթկում և տեղի ունեցել, ապա զննիր խփելու փակը, զարկանը, խփելու զրսպանակը և բոլոր այն մասերը, վորոնց վրա այրուք և յերեվացել, առանձին խնամքով սրբիր մինչև վոր այրուքը բոլորովին անհետանա:

Այրուքը սրբիր նավթով ներծծված լաթով: Հետո լավ չորացրու և յուզիր:

Զատիչ-անդրադարձիկը յերբեք յետ չհրես, այլ դրսի կողմից սրբիր:

Փողը՝ փողատուփի հետ, ձգանի մասերը, նշանոցը, հատիկը, պահեստատուփը, տվիչ մեխանիզիմը, սվինը, շափուրը, պարագայքը և բոլոր պտուտակները սրբիր նախ չոր, ապա յուզոտ լաթով:

Յեթե հրաձգությունից հետո այս մասերի վրա վառողի այրուք լինի, սկզբում նավթով խիմած լաթով սրբիր ու հետո չոր լաթով և յուզիր:

Անցքերը, ծակերը, փորասաները և բոլոր ծալքերը սրբիր, զննիր, մաքրիր և յուզոտ լաթով սրբիր:

Ագուստն ու փողատառը սրբիր միայն չոր լաթով:

ՀՐԱՑԱՆԸ ՄԱՔՐԵԼՈՒՑ ՀԵՏՈՒ

Դրսի կողմից հրացանը սրբիր ավելորդ յուղից, ագուստը բոլորովին չորացրու:

Փակադակը բաց արա:

Հրահանը շուռ տուր դեպի ձախ:

Հրացանը վոչ թե անկյունը դիր, կամ պատին դեմ
արա, այլ անպատճառ բուրգը (իր տեղը) դիր:

Հիշի՛ր, վոր քսնքնոս ձեռքերից նույնիսկ մաքուր
յուղած հրացանի վրա ել կարող են հեքներ մնալ:

ՀՐԱՑԱՆԻ ՊԱՀՊԱՆԵԼԸ.

Հրացանը պահպանելու համար պահիր և կատարիր
հետևյալը:

Ծառայության դնալիս մտիկ արա վոր՝

Շամփուրը պտուտակված լինի:

Սվինի անրիկը տեղը ձգած լինի:

Ողակները շատ պինդ պտուտակած չլինեն:

1910 թ. տիպարի նշանոցի անրիկը մինչև դեմ առ-
նելը յետ քաշած լինի:

Զարկանի ասեղը վոչ մեծ, վոչ փոքր, այլ պտու-
տակիչի կտրուճի համեմատ լինի, ինչպես սովորեցրել են:

Փակաղակը փակ լինի:

Փորձիր, վոր փակաղակը դուրս չսողա: Յեթե դուրս
ե սողում, ձգանի պտուտակն ամրացրու:

Հրահանը իջեցրած լինի:

Պահեստատուփը փակ լինի:

Ամեն անգամ ծառայությունից դալիս՝ փողանցքն
ու փամփշտանոցը սրբիր:

Յեթե անձրեվ, մառախուղ կամ ձյուն ե յեղել և
ագուստը փողապատի հետ թրջվել են, փողանցքը սրբիր,
հրացանը քանդիր, բոլոր մասերը սրբիր, չորացրու, հե-
տո մետաղե մասերը յուղիր, նորից անմիջապես սարքիր
և սարքած ձևով կամաց-կամաց չորացրու, հետո քանդիր
և լավ սրբիր ու յուղիր:

Հիշիր, վոր թաց փայտն արագ չորացնելուց ծովում
և կռանում ե: Յեթե սառնամանիք ե յեղել, թող քրտնի-
նախ մաքուր հետո յուղոտ լաթով սրբիր:

Տանը, զորանոցում ամեն ինչ ձեռքիդ տակն է, բայց պահակում, ճակատում, զորաշարժի ժամանակ, երբ չենք խոսում պատերազմի մասին, շատ բան պակաս է լինում: Ուստի միշտ մոտդ սարքին պահիր պատկանելիքըն ու պաշարդ:

Յեթե ժամանակին վորելվե անճեռություն նկատեցիր, անմիջապես գեկուցիր, քե չե վոր ծուլացել էս, բաց թողել կամ մոռացել գնելու՝ հրացանդ կը ժանգոսի:

Հրացանը պետք է պահել զորանոցում բուրդի մեջ՝ սվինով, փակադակը բաց, հրահանը դեպի ձախ շուռ տված:

ձամբուրում (լազերում) բուրդի մեջ՝ սվինով. հոգ տար, վոր հրացանը ընկց չընկնի: Փակադակը բաց է հրահանը դեպի ձախ դարձած պիտի լինի:

Փակադակը, հրահանը մի՛ մոռանա:

Պահակում՝ բուրդի մեջ — սվինով, փակադակը փակ:

Պահակից յեկար, զննիր և սրբիր չոր ու յուզոտ լաթով:

Դաշտում բացթյաղում՝ բուրդի մեջ պարանե կամ փոկե ողակը սվինների վրայով իջեցրու վոչ ավելի, քան մինչև կեսը:

Բուրդ կազմելիս կամ քանդելիս հատիկը պահպանիր: Յեթե պետք է դետնի վրա դնել, ընտրիր չոր տեղ և պատկեցրու կոթը դեպի հերքե և սվինի վրա, զոռչ կաց վորևե մեկը վրան չկոխե, կամ անդգուշաբար վրան չընկնի և նայիր, վոր կեղտ, ավաղ և ձյուն չընկնի փողանցքը:

Սենյակում՝ դարակի, պատի վրա պահիր՝ դռնից վառարանից և տանու իրերից ու կահկարասիներից հեռու, վոր հրացանին վոչ վոք ձեռք չտա: Յեթե սենյակը փոքր է, շարժվելու տեղ չկա, հրացանդ կախիր չոր և մաքուր տեղում՝ փողաբերանը դեպի դռան հակառակ կողմը, փակադակը բաց, հրահանը դեպի ձախ. սվինը կաշի է հանել:

Վագոնում՝ ծնկներին դ մեջ, ուղղաձիգ, սվինը հանած, ձգամ բուրգերի մեջ (սվինը շամփուրի վրա)։

Յերթում հրացանի փոկի վրա ուսընդանութ. նալիր, վոր հրացանի փոկը լավ ամրացրած լինի։ Ջրից անցնելիս հրացանը վեր բարձրացրու, վոր չթրջվի։

Ձիու վրա՝ հրացանի փոկի վրա ուսընդանութ կամ ձեռքիդ։ Թամբից մի կախիր, թամբի կեռին մի կապիր, հրացանդ կը փնասես։

Սայլի վրա՝ հրացանդ պահիր հազցրած սվինով ծընկներին դ մեջտեղն ուղղաձիգ։ Ծայրահեղ դեպքում դիր փափուկ իրերի վրա, չոռուանա հրացանդ կապել կամ պատել վոլորած ծղոտով։ Նայիր, վոր վայր չընկնի, իրերի մեջ մի դիր։

ՅԵՐԲԵՔ ԶՄՈՌԱՆԱՍ

Զգուշ կաց, վոր չհրես կամ չխփես հատիկին ու փոշին, նշանոցին ու սվինին, ապա թե վոչ հրացանը քեզ ել չի լսի, այն ճշտությունն ել չի լինի հրաձգության և սվինամարտի ժամին։

Կոթը գետնին մի խփիր — ագուստը կը ճգես։

Հրացանը սվինով դեպի գետին մի լծեցնի, հրացանը վայր կը ճգես՝ սվինը կծուես, կարելի չե և փողը փնասես։

Զուր մի խոցիր սվինով, թշնամուդ խոցելու համար պետք կը գա, իսկ խրտվիլակի համար կան վարժական հրացաններ։

Զգանի դսպանակը թուլացնել չհամարձակվես, թե չե հրահանը դուքս կը թռչի, քեզ և ընկերոջդ կը վիրավորես և անշուշտ փակադակը կը կորցնես։

Փակադակն առանց փամփուշտի դուր մի փակիր, հրահանն առանց հարկավորության մի լծեցնի։

Տրորված վարժական փամփուշտով մի լցնիր հրացանդ և այդպիսին պայուսակումդ մի պահիր։

Յեթե պահպանիչ վտարի վրա յես դնում՝ կոթը ձեռ-

քիդ դեմ արա, հրահանը պինդ յետ քաշիր, ավելի դեպի
ձախ շուռ տուր, այդպես անշուշտ փորոքը կը մտցնես:

Նշանոցի շրջանակը և անրիկը պահպանիր, շարժիր
և իջեցրու գգուշությամբ: Չմոռանաս սեղմել մղկակը:

Փողաբերանը մի խցիր, յուզով մի ծեփիր. յեթե
հրաձգության ժամանակ մոռանաս, փողը կուռչի:

Խիցը կամ ծեփը ժանգից չի պաշտպանի, յերբեմն
եւ ինքը ժանգ կառաջացնի:

Յեթե հնարավորություն կա, հրաձգությունից ա-
ռաջ փողը սրբիր, փռչին հեռացրու, հետո անցքը զննիր:

Հրացանը լցնելիս պահուենակը յետ ձգիր, վե-
րին փամփուշտը սղմիր պահուենակի մոտից, գատիչի
տակոյն արա և պահուենակը դուրս ձգիր:

Հետո փամփուշտը քշիր փամփշտանոց, յեթե փամ-
փուշտը ճանապարհին դեմ եւ առնուժ, փակադակը չջար-
դես, յետ տար այն, վորպեսզի փամփուշտը ուղղվի, թե
չե հարկավոր եւ մատով ուղղել:

Յերբ փամփուշտը փամփշտանոցումն եւ և փակա-
դակն իր տեղում, այն ժամանակ կոթը պետք ե բոլորո-
վին աջ պառկած լինի. հիշիր այդ. յեթե տեղը չհասցնես,
հրացանը չի բացվիլ:

Փամփուշտները խնայիր: Յեթե գետին ընկած փամ-
փուշտ եւ վերցրել լավ սրբիր և զննիր, թե չե՝ փողը
կը ֆեռծես:

Բ Ե Ռ Ը Յ Ո Ւ Յ Ը Կ

Ագռւտ — Ложа

Ակռ — Нарез

Այրուք (վառար) — Нагар (порохсвой)

Անրիկ (սվինի, նշանոցի) — Хомутик (штыка и при-
цела)

Անցք — Канал

Առ — Поле

Ասեղ — Боек

Ատամ — Шептало

Բոցավառել — Воспламенять

Բուշն — Гнездо

Բուրդ — Пирамида, козлы.

Բանատեղ — Шейка (приклада), рукоятка (затзора).

Պնդակ — Пуля.

Պրամ — Шинель.

Դիպուկութուն — Меткость.

Ձատիչ-անդրադարձիկ — Отсечка-отражатель.

Ձարկան — Ударник.

Ձնեւը — Осмотр; осматривать.

Ձալանակ — Пружина.

Թաթ — Лопасть

Թակ — Колотушка.

Թռիչք (գնդակի) — Полет (пули).

Լաթ — Тряпка.

Լեւտ — Лезвие.

Լցամասի պահանակ — Вкладышь.

Խաղ — Черточка.

Խզատակ — Затылок (приклада).

Խծուծ — Пакля.

Խփելու զսպանակ — Боевая пружина.

Խփելու փակ — Боевая личинка

Ծակ — Дыра.

Ծայրասպանակ (փողասպանի) — Наконечник
(ствольной накладки).

Ծիւնի սեռնակ — Шарнирный болт.

Կես շրջան — Пол оборота

Կռթ — Приклад.

Կռթուն — Стебель.

Կոճակ (հրահանի) — Пуговка (курка).

Կտրուճ — Вырез.

Կտրուն — Прорезь.

Կտրվածք — Обрез.

Հատիկ — Мушка.

Հեծելակի (հրացան) — Кавалерийская (винтовка) —

Հենարան — Упор.

Հենարանի պտուտակ — Винт упора.

Հետևակի (հրացան) — Пехотная (винтовка).

Հրահան — Курок.

Հրածգարան — Стрельбище.

Հրածգություն — стрельба.

Հրացան — Винтовка, ружье.

Հրացանաձիգ — Стрелок.

Չգան — Спусковой крючок.

Չգանի զսպանակ — Спусковая пружина,

Չգանի զսպանակի պտուտակ — Винт спусковой
пружины.

Չգանի կամրջակ — Спусковая скоба.

Ճեղք — Щель.

Ճիւ (սվինի) — Шейка (штыка).

Ճղակ — Зарез.

Մաքրելը (հրացանի) — Чистка (винтовки).

Մաքրիչ — Протирка.

Միացնող քանոն — Соединительная планка.

Մղակ — Защелка.

Մութակ — Стойка.

Յելուն — Выступ.

Յերեքդեանի (հրացան) — Трехлинейная винтовка.

Յերկճիղ — Вилка.

Յուղ — Смазка.

Նաժդակ — Наждак.

Նավթ — Керосин.

Նետիչ — Выбрасыватель.

Նշանոց — Прицел.

Նշանոցի շրջանակ — Прицельная рамка.

Շամփուր — Шомпол.

Շամփրի կոթառ — Шомпольная муфта.

Շամփրոց — Шомпольный упор.

Շրջանակ — Рамка.

Ող կամ սղակներ (աղուստի) — кольца (ложевые).

Ող (հրացաններից բուրգ կազմելու համար) — Кольцо
(для составления ружей в козлы)

Ունկ — Ушко.

Պահեստատուի — Магази́нная коробка.

Պահեստատուի կափարիչ — Крышка магазинной ко-
робки.

Պահունակ — Обойма.

Պահպանական յելուն — Предохранительный выступ.

- Պահպանիչ վոսք — Предохранительный взвод.
 Պատիճ — Капсюль.
 Պատուհան (վերին, ստորին) — Окно (верхнее, нижнее).
 Պարագայք — Прибор.
 Պարկուճ — Гильза.
 Պոչ — Хвост.
 Պոչի պտուտակ — Хвостовой винт.
 Պտուտակ — Винт.
 Պոռակ — Сосок.
 Պտուտակել — завинчивать.
 Պտուտակել յետ — Отвинчивать, вывинчивать.
 Պտուտակիչ — Отвертка.
 Պտուտակային յելուն — Винтовой выступ.
 Զարգվածք — Забоина.
 Սարքելը (հրացանի) — Сборка (винтовки).
 Սեռնակ — Пилька.
 Սեպ — Колышек.
 Սվին — Штык.
 Սրածայր (զնդակ) — Остроконечная (пуля).
 Սրբել — Протирать.
 Վայրիջույց մեխանիզմ — Спусксвой механизм.
 Վառոդ — Порох.
 Վաք — Жолоб.
 Տիպար — Образец (винтовки, прицела).
 Տվիչ մեխանիզմ — Подающий механизм.
 Տրամաչափ — Калибр.
 Փակադակ — Затвор.
 Փակադակալ — Затворная задержка.
 Փամփուշտ — Патрон.

Փամփշտանոց — Патронник.

Փաշտիկ — Палочка.

Փոկ — Ремень.

Փող — Ствол.

Փողակ (սվինի, միացնող բանոնի) — Трубка (штыка, соединительной планки).

Փողաբերան — Дуло.

Փողաբերանի պահպանակ — Дульная накладка.

Փողակալ — Цевье.

Փողապատ — Ствольная накладка.

Փողապուփ — Ствольная коробка.

Փրատ — Паз.

Փրոր — Выем (ка).

Բանգելը (հրացանի) — Разборка (винтовки).

Վ Ր Ի Պ Ա Կ Ն Ե Ր

				ՏՊՎԱԾ Ե	ՊԻՏԻ ԼԻՆԻ	
Ժջ	2	վերևից	տող	5	կացինի	կացնի
»	»	»	»	»	հնցողն	հնձողն
»	7	ներքևից	»	11	չափերըով	չափերով
»	11	վերևից	»	7	հրացանը	հրացանը
»	31	ներքևից	»	8	ցողիկը	ձողիկը
»	»	»	»	13	Ազուստն	ազուստն
»	»	»	»	5	Փորձիր, վոր	Փորձիր, վոր
					չամաբուրն ա-	չամփուրն
					զատ կերպով կո-	կոթառի
					թառի մեջ ազատ	մեջ ազատ
					կերպով պտուտ	կերպով
					դա:	պտուտ դա:

Ֆ Ա Ն Կ

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

	Եջ
	3
Հրացանի յերկայնությունը	7
Հրացանի բաշը	7
Հրացանի մասերը	8
Հրացանի քանդելը	17
Հրացանը քանդելու կարգը	17
Հրացանի սարքելը	24
Հրացանի մարքելը	31
Հրացանը մարքելուց հետո	37
Հրացանի պահպանելը	38
Ֆերրեք չմոռանա	40
Բառացուցակ	42
Վրիպակներ	47

ՀԱՅԿ. ԽՄԲԱԴ.-ՀՐԱՏ. ԿՈԼԼԵԴԻԱՅԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒ-
ԹՅԱՄԲ ԼՈՒՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

ԳԻՆԸ

1. Եճվալդ, Հրաչանա Հրաձգային դործ
փոխ. Գ. Կուրանյան 35 Լ.
2. Լ. Տրոցկի, Կարմիր հուշատետր
Թարգ. Գ. Տ.-Ա. 20 Լ.
3. Գորլովսկի, Բանվոր դասակարգի և
Ռ. Կ. Կ. դրոշի տակ
Թարգ. Լ. Դանիելյան 40 Լ.
4. Կոզլովսկի, Քողարկում, I. մաս
Թարգ. Հ. Ալեքյան 20 Լ.
5. Գորլովսկի, Քողարկում II և III մաս
Թարգ. Հ. Ալեքյան 50 Լ.
6. Մ. Ռաճես, Կարմիր բանակ
Թարգ. Մ. Տ.-Հովհաննիսյան . . . 15 Լ.
7. Հուշատետր հրաչանաձիգ Կարմիր բանա-
կայինի 1891 թվականի տիպարի 3 դժանի
հրաչանը խնամելու համար.
Թարգ. Մ. Տ.-Հովհաննիսյան . . . 20 Լ.

ՏՊԱԳՐՎՈՒՄ ԵՆ

1. Հետևակի մարտական ծառայությունը.
2. Հետևակի ժամանակավոր մարտական կանոնա-
դիրք I մաս.
3. Հետևադորի սաղմավորություն.

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. գրադ.

FL0003163

146.

A ^{II} 23840

ԳԻՆՆ Ե 20 ԿՈՊԵԿ

